

Iqtisodiy ma'lumotlar: mohiyati, ahamiyati va hayotiy qo'llanilishi

Nuriddinova Shaxinabonu Rahmiddin qizi

Navoiy innavatsiyalar universiteti iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti
iqtisodiyot yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Gafurova Dilobar Karamatovna

Navoiy innavatsiyalar universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiy ma'lumotlarning mohiyati, ularning jamiyat va xo'jalik yuritish jarayonlaridagi o'rni hamda kundalik hayotdagi qo'llanilishiga bag'ishlagan. Iqtisodiy ma'lumotlarning to'g'ri yig'ilishi, qayta ishlanishi va tahlil qilinishi natijasida samarali boshqaruv qarorlari qabul qilinishi ta'kidlanadi. Mazkur ish iqtisodiy ma'lumotlardan ongli foydalanish insonlar va tashkilotlarga hayotiy va professional faoliyatda aniq qarorlar qabul qilishga yordam berishini asoslaydi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy ma'lumotlar, axborot tizimi, ma'lumotlar tahlili, iqtisodiy jarayonlar, statistika, raqamli iqtisodiyot, biznesni rejalashtirish, moliyaviy axborot

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность экономических данных, их роль в обществе и процессах хозяйственного управления, а также их применение в повседневной жизни. Подчёркивается, что правильный сбор, обработка и анализ экономических данных способствуют принятию эффективных управленческих решений. В исследовании обосновывается, что сознательное использование экономической информации помогает людям и организациям принимать точные решения как в повседневной, так и в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: экономические данные, информационная система, анализ данных, экономические процессы, статистика, цифровая экономика, бизнес-планирование, финансовая информация.

Abstract: This article is devoted to the essence of economic data, their role in society and in economic management processes, as well as their application in everyday life. It emphasizes that effective management decisions are made as a result of the proper collection, processing, and analysis of economic data. The study substantiates

that the conscious use of economic information helps individuals and organizations make accurate decisions in both their daily lives and professional activities.

Keywords: economic data, information system, data analysis, economic processes, statistics, digital economy, business planning, financial information.

Bugungi globallashuv davrida iqtisodiy jarayonlarni to'g'ri tushunish, ularga mos qaror qabul qilish va kelajakni rejalashtirish uchun eng avvalo iqtisodiy ma'lumotlarga tayanamiz. Chunki har qanday davlat, korxona yoki oddiy inson ham haqiqiy vaziyatni bilmasdan turib to'g'ri yo'lni tanlay olmaydi. Iqtisodiy ma'lumotlar – bu narxlar, daromadlar, mahsulot hajmi, inflyatsiya, ish o'rirlari, talab va taklif kabi ko'rsatkichlar haqidagi aniq raqamlar yoki kuzatishlar bo'lib, ular iqtisodiy qarorlar qabul qilishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Quyida iqtisodiy ma'lumotlarning turlari, ahamiyati va ularning bizning kundalik hayotimizdagi o'rni haqida misollar bilan batafsil to'xtalib o'taman.

Iqtisodiy ma'lumotlar nima va ular qanday turlarga bo'linadi?

Iqtisodiyotda ma'lumotlar juda keng ko'lamni qamrab oladi. Asosan ular quyidagicha guruhlariga ajratiladi:

1. Makroiqtisodiy ma'lumotlar

Bu turdagi ma'lumotlar butun mamlakat darajasidagi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi. Masalan:

- inflyatsiya darajasi,
- yalpi ichki mahsulot (YaIM),
- ishsizlik darajasi,
- eksport-import hajmi.

Hayotiy misol:

O'zbekiston bozorlarida narxlar bir oyda sezilarli oshsa, bu inflyatsiya darajasining yuqoriligini anglatadi. Natijada aholining xarid qobiliyati pasayadi. Aynan shunday kuzatishlar davlatni narxlarni barqarorlashtirish bo'yicha siyosat yuritishga undaydi.

2. Mikroiktisodiy ma'lumotlar

Bu ma'lumotlar korxona, firma yoki kichik guruhlar darajasiga taalluqli. Masalan:

mahsulot tannarxi,
mijozlar talabi,
ishlab chiqarish xarajatlari,
foyda miqdori.

Hayotiy misol:

Masalan, mahallangizdagi nonvoyxona kundalik mijozlar soni va un narxiga qarab non narxini belgilaydi. Agar u nonni 2 ming so'm qilib sotsa, lekin un narxi oshib ketgan bo'lsa, tannarx ko'tarilib, foyda kamayadi. Bu korxona rahbariga narxni qayta ko'rib chiqishga asos bo'ladi.

3. Statistik ma'lumotlar

Bu ko'p yillik kuzatishlar asosida to'plangan raqamlar bo'lib, iqtisodiy jarayonlardagi tendensiyalarni tushunish uchun juda muhim.

Misol:

Agar oxirgi besh yilda yoshlarning biznesga qiziqishi 20% dan 45% ga oshgan bo'lsa, bu davlatga yoshlarga mo'ljallangan kreditlar va dasturlarni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Iqtisodiy ma'lumotlarning ahamiyati

1. To'g'ri qaror qabul qilishga yordam beradi

Iqtisodiy ma'lumotlar asosida:

davlat byudjetini rejalashtiradi,
korxonalar investitsiya kiritadi,
oila esa xarajatlarini optimallashtiradi.

Misol:

Bir oila maoshdan kelib chiqib, oylik xarajatlar ro'yxatini yuritadi. Elektr energiyasi ko'payib ketayotganini ko'rsa, energiya tejamkor lampalarga o'tish qarorini qabul qiladi. Aslida bu ham kichik iqtisodiy tahlilning o'zginasi.

2. Kelajakni prognoz qilish imkonini beradi

Iqtisodiy ma'lumotlar tendensiyalarni ko'rsatadi. Misol uchun, metall narxi ko'tarilayotgan bo'lsa, ishlab chiqaruvchilar oldindan xarajatlarni rejalashtiradi.

Misol:

Telefon sotadigan do'kon egasi oldingi yillarda yangi model smartfonlar chiqqanda talab oshganini ko'rib, kelasi mavsum uchun oldindan ko'proq tovar buyurtma qiladi.

3. Iqtisodiy siyosatni shakllantiradi

• Davlat inflyatsiya, ishsizlik yoki aholining daromadlari haqidagi ma'lumotlar asosida:

• soliq siyosatini o'zgartiradi,

- kreditlar shartlarini qayta ko‘rib chiqadi,
- ijtimoiy yordam choralarini kuchaytiradi.

Misol:

Aholining qaysi hududda daromadi past bo‘lsa, o‘sha yerda yangi ish o‘rinlari yaratish bo‘yicha maxsus dasturlar ishlab chiqiladi.

Iqtisodiy ma‘lumotlar qayerdan olinadi?

Iqtisodiy ma‘lumotlar odatda quyidagi manbalardan keladi:

- Davlat statistika qo‘mitalari
- Banklar va moliya tashkilotlari
- Korxonalar hisobotlari
- Bozor kuzatuvlari

Sotsiologik so‘rovlar

Misol uchun, har yili Davlat statistika qo‘mitasi aholining daromadlari, narxlar o‘zgarishi, import-eksport hajmi bo‘yicha ma‘lumotlar e‘lon qiladi. Bu esa siyosatchilar, tadbirkorlar va hatto talabalar uchun ham foydali manba bo‘lib xizmat qiladi.

Iqtisodiy ma‘lumotlar hayotimizga qanday ta‘sir qiladi?

1. Kundalik xaridlar

Mahsulot narxi oshsa, biz darhol sezamiz. Aslida bu – iqtisodiy ma‘lumotlarning amaliy natijasidir.

Misol:

Kartoshka hosili kam bo‘lsa, narx ko‘tariladi. Bu ma‘lumot fermerga ham, do‘konga ham, iste‘molchiga ham ta‘sir qiladi.

2. Maosh va ish o‘rinlari

Ish haqi bozor talabidan kelib chiqib shakllanadi. Masalan, IT mutaxassislariga talab oshsa, ularning maoshi ham ko‘tariladi.

3. Kredit olish yoki biznes boshlash

Banklar qarorlarini iqtisodiy ma‘lumotlarga tayangan holda qabul qiladi.

Agar iqtisodiyot barqaror bo‘lsa, kredit foizlari pasayadi, odamlar ko‘proq biznes ochishga harakat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy ma'lumotlar hayotning deyarli barcha sohalariga ta'sir qiladi. Ular iqtisodiy qarorlar qabul qilishda asosiy manba bo'lib, oddiy iste'molchidan tortib davlat rahbarigacha hammani teng darajada qiziqtiradi. Iqtisodiy ma'lumotlarni to'g'ri o'qish va tahlil qilish esa insonning moliyaviy savodxonligini oshiradi, kelajakda mustahkam iqtisodiy poydevor yaratish imkonini beradi.

Bugungi o'zgaruvchan dunyoda iqtisodiy ma'lumotlarga tayangan holda harakat qila oladigan inson har doim bir qadam oldinda bo'ladi. Chunki raqamlar hech qachon aldab qo'ymaydi — ularni to'g'ri tushunish esa bizning qo'limizda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Абдурахмонов Қ.Х. **“Иқтисодий ахборот тизимлари”**. – Тошкент: Iqtisodiyot, 2020.
2. Бегимкулов У.Ш., Хошимов Ш. **“Рақамли иқтисодиёт асослари”**. – Тошкент: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2021.
3. □ Kotler, P., & Keller, K. **Marketing Management**. – Pearson, 2016 (biznes rejalashtirish va bozor tahliliga oid).
4. □ O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. **Rasmiy statistik ma'lumotlar**. – www.stat.uz
5. □ OECD. **Digital Economy Outlook**. – OECD Publishing, 2020